

конкурентоспроможними банківськими секторами, які надають широкий спектр послуг і регулюється законодавчими актами європейського стандарту.

Нині, банківський сектор ПСЄ хоч і поступається рівню інших західних країн, однак швидко розвивається.

Так, зростання обсягів кредитування та активів у банківському секторі ЦСЄ не припинялося з часів розпаду глобальної фінансової кризи 2008 р. І хоч темпи зростання знизилися порівняно з докризовими, що зумовлено більш поміркованою позицією країн, погіршенням якості активів та обмеженими інвестиційними можливостями, проте сукупні активи банків в країнах цього регіону зростають з року в рік. Найбільшим зростанням обсягів кредитів в регіоні характеризувалися усі його країни, крім Греції. Щодо зростання депозитів в країнах ПСЄ, то, починаючи з 2009 р., воно випереджало зростання кредитування [3, 464].

Також банківські сектори країн ПСЄ підвищили свою життєздатність шляхом зниження співвідношення кредитів до депозитів. Воно лишалося на рівні, значно нижчому за рівень останнього передкризового періоду. Загалом суттєва зміна даного показника у країнах ПСЄ в останні роки (зниження на 15–20%) свідчить про високу гнучкість балансу в регіоні.

В цілому протягом аналізованого періоду банківські системи країн ПСЄ демонстрували достатню рентабельність, яка нині перевищує рівень прибутковості банківських систем країн Західної Європи (табл. 1).

Таблиця 1

Рентабельність банківських систем країн Центрально-Східної Європи за 2012 рр. *

Показники	Греція	Румунія	Болгарія	Сербія	Боснія та Герцеговина	Албанія
Рентабельність капіталу (RoE (%))	4,8	(5,4)	5,34	2,9	6,4	3,8
Рентабельність активів (RoA (%))	0,9	(0,6)	0,71	0,6	0,8	0,3
Проблемні кредити (% від загальних)	13,8	18,2	16,6	19,9	12,7	22,5

* сформовано за даними джерела: [2]

Як показують дані табл. 1, банківські сектори країн ЦСЄ, залишаючись ще під впливом невизначеної ситуації в глобальній економіці та коливань у ЄВС, демонструвати достатній рівень прибутковості, а рівень проблемних кредитів добре диверсифікованих банків у 2012 р. не був критично високим і сприяв збереженню дохідності банківського сектору країн регіону.

В цілому упродовж останніх років дохідність банківських секторів країн ПСЄ в середньому у світі знизилася наполовину та, не дивлячись на те, що межі прибутковості постійно знижуються, продовжує перевищувати (майже вдвічі) відповідні показники країн Західної Європи. І визначними факторами результатів діяльності банків у регіоні залишаються ефективність затрат і ризик-менеджмент.

Список літератури:

1. Міщенко В. І. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції : Інформаційно-аналітичні матеріали / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Гришук та ін. – Випуск 8. – К. : Національний банк України; Центр наукових досліджень, 2007. – 266 с.
2. CEE Banking Sector Report // Raiffeisen Bank International AG. – May, 2013.
3. Механізми забезпечення розвитку України: гуманітарний та економічний аспекти : колективна монографія // За ред. д.е.н. Н.С. Різник, к.е.н. А.Т. Московчук. – Луцьк : СПД Гадак Жанна Володимирівна, 2013. – 724 с.

Віталій РУДАН

Тернопільський національний економічний університет

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Аналізуючи стан національної економіки в умовах соціальної та політичної напруженості, можна виокремити чотири ключових та взаємопов'язаних проблеми у функціонування банківської системи України, а зокрема:

- девальвація гривні. Девальвація гривні позначилася практично на всіх аспектах діяльності банківської системи, а саме: підвищення частки проблемних кредитів, зменшення приросту та відтік коштів вкладників (передусім валютних), зростання збитковості тощо. Причин девальвації національної валюти є декілька 1) негативне сальдо платіжного балансу (потребує необхідного обсягу іноземної валюти на внутрішньому ринку для оплати імпортованих товарів, а зокрема імпортованих енергоносіїв); 2) значний фіскальний дефіцит (в умовах великого розміру зовнішнього боргу, практично відсутності можливостей залучення коштів в на міжнародних ринках грошей і капіталів, а також зниженню податкових надходжень до бюджету зумовлює необхідність емісії гривні для монетизації Державного бюджету України (станом на листопад 2014 року валюта пасиву балансу Національного банку України зросла на 207 млрд. грн.); 3) непрофесійність дій НБУ в частині банківського нагляду за використанням коштів рефінансування, які були використані банками для спекуляцій на валютному ринку, регулювання депозитної бази банків в напрямку обмеження можливостей дострокового вилучення вкладів, а також в сфері інформаційно-комунікативної політики щодо подолання негативного інформаційного фону та паніки економічних агентів; 4) паніка населення спровокована протестними настроями проти «режиму Януковича», поширенням недостовірної інформації про стан банківської системи та економіки у ЗМІ, а також нагнітанням панічних настроїв в суспільстві спецслужбами Російської Федерації; 5) анексія Криму та війна на Сході України (зменшення експортного потенціалу України та податкових надходжень до Державного бюджету);

- криза ліквідності банківської системи. Виходячи з аналізу статистичної інформації та коментарів Голови Національного банку України, на перший погляд, в банківській системі спостерігається надлишок ліквідності (пропозиція ліквідності становить 135 млрд. грн. станом на січень 2015 року), однак аналізуючи її структурні елементи такі, як кошти банків на коррахунках НБУ, кошти обов'язкових резервів та кошти на депозитних сертифікатах, можна зробити висновок про структурний дефіцит ліквідності, адже показник вільної ліквідності (кошти банків на коррахунках мінус кошти банків у вигляді обов'язкових резервів) складає -12 млрд. грн., що свідчить про відсутність достатнього обсягу вільної ліквідності для ефективного здійснення банківських операцій, а особливо з кредитування реального сектору економіки. Що ж стосується значного обсягу коштів розміщених на депозитних сертифікатах, то це не що інше як «статистичний обман», адже 90% цих коштів є депозитами овернайт та депозитами строком розміщення до 7 днів, що, очевидно використовується для операцій на валютному ринку. Окрім, цього лівова частка депозитних сертифікатів припадає на банки з групи «найбільші», а загальний показник ліквідності (більше 20%) (відношення статті балансу банків «Грошові кошти та їх еквіваленти» до «Кошти клієнтів») виконують тільки 62 банки. Також варто зазначити й те, що високий ризик для ліквідності банківської системи України несе зловживання окремими банками операціями з векселями, цінними паперами, грошовими коштами з спеціальними правами використання, похідними цінними паперами, що обліковуються у статті «Інші фінансові активи», оскільки, як правило більшість векселів і цінних паперів є фіктивними (фіктивних фірм), а також венчурних фондів зі надзвичайно великим строком погашення. Зазначена стаття балансу банків є найбільшою в тих банках, які фінансують інсайдерів та з метою уникнення перевищення рівня нормативу Н8, враховують векселі або викупувають «сміттєві» цінні папери компаній наближених до власників банків;

- відсутність кредитування реального сектору економіки. Кредитування реального сектору здебільшого залежить від наступних умов: достатній рівень кредитоспроможності підприємств (що в умовах високого податкового навантаження і корупційних схем є не реальним); достатній рівень ліквідності банків; підтримка держави (через спеціальні банки розвитку, держані програми, страхування експорту тощо); підходів до кредитування (в Україні банки надають кредити під заставу нерухомості або на поповнення оборотних коштів, за кордоном кредитують під бізнес-план, тобто поширене проектне та інвестиційне кредитування);

- проблеми інституціонального рівня. Інститут, за твердженням Д.Норта та К.Бендुकідзе – це правила гри в суспільстві, які доповнені механізмом примусу щодо їх виконання. Інститути поділяються на формальні (закони, норми права) і неформальні (моральні норми поведінки, звичаї, традиції). В банківській системі України існують достатньо серйозні проблеми її регулювання, а зокрема, відсутні закони з регулювання трьох найбільших сфер банківської діяльності: валютні операції (Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» від 19.02.1993 року), кредитні операції (листи Національного банку України), депозитні операції (Листи Національного банку України, Цивільний Кодекс України). Однак найголовнішим є те, що практично відсутній ефективний механізм примусу (санкцій) щодо виконання наявних законодавчих чи нормативно-правових актів з питань регулювання банківської діяльності, в першу чергу, це пояснюється корупційною складовою в судочинстві та Національному банку України). Окрім цього, в Україні не існує усталених традицій, звичаїв, ментальних моделей в сфері ощадливості та економності, що не сприяє стабільності депозитної бази банків та збільшенню частини безготівкового платіжного обороту.

Розглянувши проблеми функціонування банківської системи України, можна зробити висновок, що вони є достатньо взаємопов'язаними та потребують негайного вирішення, а головною реформою, яка б сприяла цьому, має бути не реформа банківського управління, а судова реформа. Судова реформа дозволить підняти рівень відповідальності керівництва НБУ, керівництва банків та їх клієнтів практично у всіх аспектах банківської діяльності, адже саме відсутність відповідальності та належного рівня санкцій до порушників банківського законодавства в черговий раз призводять до кризи в банківській системі України.

Щодо економічної складової вирішення проблем в банківській діяльності, то на наш погляд, не обхідно: 1) запровадити банківські канікули (протягом яких завершити банкрутство банків та націоналізувати проблемні банки об'єднавши їх у 2 державні банки: Банк розвитку промисловості та Банк розвитку сільського господарства, на зразок банків Китаю); 2) розробити і негайно впровадити стратегію інформаційно-комунікаційної політики Національного банку спрямованої на мінімізацію паніки в суспільстві та підвищення довіри до НБУ як інституту влади та всієї банківської системи загалом; 3) розробити рейтинг комерційних банків на основі проведення щоквартального стрес-тестування, відповідно до якого відбирати банки, які мають право отримувати кредити рефінансування; 4) - запровадити механізм надання пільгових довгострокових кредитів рефінансування (найбільш рейтинговим) комерційним банкам для кредитування реального сектору економіки в межах урядових програм розвитку, а також розглянути можливість прив'язки рефінансування комерційних банків до попиту на гроші з боку підприємств пріоритетних галузей економіки; 5) запровадити механізм гарантування Національним банком України міжбанківських кредитів та виплат компенсацій в разі банкрутства банків-позичальників, що підвищить довіру банків один до одного, а отже стабілізує коливання ліквідності; 6) розглянути можливість створення на комерційній основі каси взаємодопомоги банкам під патронатом Асоціації українських банків та Українського кредитно-банківського союзу, що дозволить банкам оперативного залучати кошти для підтримки належного рівня ліквідності; 7) з метою підвищення ефективності нормативів ліквідності необхідно переглянути механізм їх розрахунку, а саме встановити мінімально допустимі значення нормативів ліквідності окремо по групах банків, що дасть змогу більш ґрунтовно оцінити стан ліквідності банківської системи в цілому; 8) з метою призупинення впливу коштів з банківської системи доцільно запровадити обмеження на дострокове зняття депозитів тощо.

Таким чином, подолання кризового стану в банківській системі України потребує комплексного підходу Національного банку України, Уряду та Верховної ради України до реформування економіки в цілому, і банківської діяльності зокрема.